

२ कृषी वित्त पुरवठा

कृषी वित्त पुरवठा

संस्थात्मक स्त्रोत

(20%)

व्यापारी बँका

RBI

नाबार्ड

RRB

सहकारी बँका

प्रादेशिक बँका

विगर संस्थात्मक स्त्रोत

(80%)

सावकार

जमिनदार

व्यापारी

आडत

नातेवाईक

मित्र

कर्जाचे प्रकार:-

A) कालावधीनुसार →

1) अल्पमुदती कर्ज → एक ते दिड वर्ष → बी-बिथणे, खते, कौडुंबिक गरजांसाठी घेतले जाते.

2) मध्यममुदती कर्ज → दिड ते पाच वर्ष → जमीन दुरुस्ती सुधारणा, मोटारपंप खरेदी, जनावरे खरेदी, कुक्कुटपालन व्यवसाय आदींसाठी

3) दीर्घ मुदती कर्ज → 5 वर्षांपेक्षा जास्त → जमीन खरेदी, विहीर खोदणे, ट्रॅक्टर खरेदी, शेतीतील कायम स्वरूपा सुधारणा, इत्यादीसाठी

B) उद्देशानुसार →

- 1) उत्पादक कर्ज → शेती उत्पादनासाठी आर्थिक क्षेत्र
- 2) अनुत्पादक कर्ज → शेतकऱ्यांच्या कौटुंबिक गरजा भागविण्यासाठी घेतलेले कर्ज. आर्थिक क्षेत्र

C) तारणानुसार →

- 1) तारणाधारित → काही तरी तारण ठेऊन घेतलेले कर्ज
- 2) तारणाविना → काहीही तारण न ठेवता मिळालेले कर्ज

NABARD (शिखर बँक)

[National Bank for Agriculture & Rural Development]

- स्थापना = 12 July, 1982
- मुख्यालय = मुंबई

- NABARD स्थापनेपूर्वी कृषी वित्तपुरवठा RBI कडे होता.

RBI चे 2 कृषी विभाग

↓
ARC

[Agriculture Refinance
co-operation]

- 1973
- कृषी पुनर्वित्त महामंडळ
- ग्रामीण पत विभाग

↓
ARDC

[Agriculture Refinance &
Development co-operation]

- 1973
- कृषी पुनर्वित्त विकास महामंडळ
- ग्रामीण नियोजन

1979 → बी. शिवरामन समिती

1982 → NABARD Act संमत

12 July 1982 → नाबार्ड स्थापना

* आंडवल :- 500 कोटी स्थापनेवेळी → 1000 cr → 5000 cr
RBI → 71.5%

- 1991 नंतर नरसिंहम समिती NABARD 70% आंडवल
- सध्या नाबार्ड मधील 0% आंडवल RBI कडे आहे.

कार्ये :-

- 1) पुर्नवित्त पुरवठा
- 2) शिखर बँक
- 3) ग्रामीण सुविधांची पुर्नना करणे
- 4) ग्रामीण विकास करणे
- 5) सुक्ष्म पतपुरवठा करणे

RRB

लीड बँक

[Regional Rural Bank]

- स्थापना = 2 Oct, 1975

- शिफारस = नरिमन समितीच्या शिफारशीवरून स्थापना.

- उद्देश = सीमांत शेतकऱ्यांना कर्जपुरवठा करणे
शेतकऱ्यांना सावकरांच्या कर्जातून मुक्त करणे.

- कार्यक्षेत्र = 1 जिल्हा व काही जिल्ह्यांपर्यंत सीमीत

- वारा = 50% → केंद्र सरकार
 15% → राज्य सरकार
 35% → गांव गांव वलदार

- शाखा = 1990 → 197
 2015 → 56

- महाराष्ट्रातील शाखा

- 1) महाराष्ट्र ग्रामीण बँक → नांदेड = 16 जिल्ह्यात
- 2) विदर्भ क्षेत्रीय ग्रामीण बँक → अकोला = 5 जिल्ह्यात
- 3) वेनगंगा-कृष्णा ग्रामीण बँक → सोलापूर = 12 जिल्ह्यात

आग्रणी बँक

- 1969 = आग्रणी क्षेत्र विकास कार्यक्रमांतर्गत स्थापन

- अध्यक्ष = डी. आर. गाडगीळ

- आग्रणी क्षेत्र = कृषी, उद्योग, पायाभूत सुविधा

- एकूण कर्जापेकी = 40% (कृषी व संलग्न)
 ↓
 18.5% (फक्त कृषी क्षेत्र)

भूविकास बँक:-

- स्थापना = 1920
- नवीन = 1990
- उद्देश = ग्रामीण क्षेत्रासाठी दीर्घकालीन कर्जपुरवठा करणे (सैनी, भूमी)
- रचना = द्विस्तरीय → प्राथमिक भूविकास बँक → माध्यमिक भूविकास बँक
- तारण = जमिन
- महाराष्ट्रातील पहिली भूविकास बँक = 1929 - मुंबई

सहकारी बँका:- उत्तर

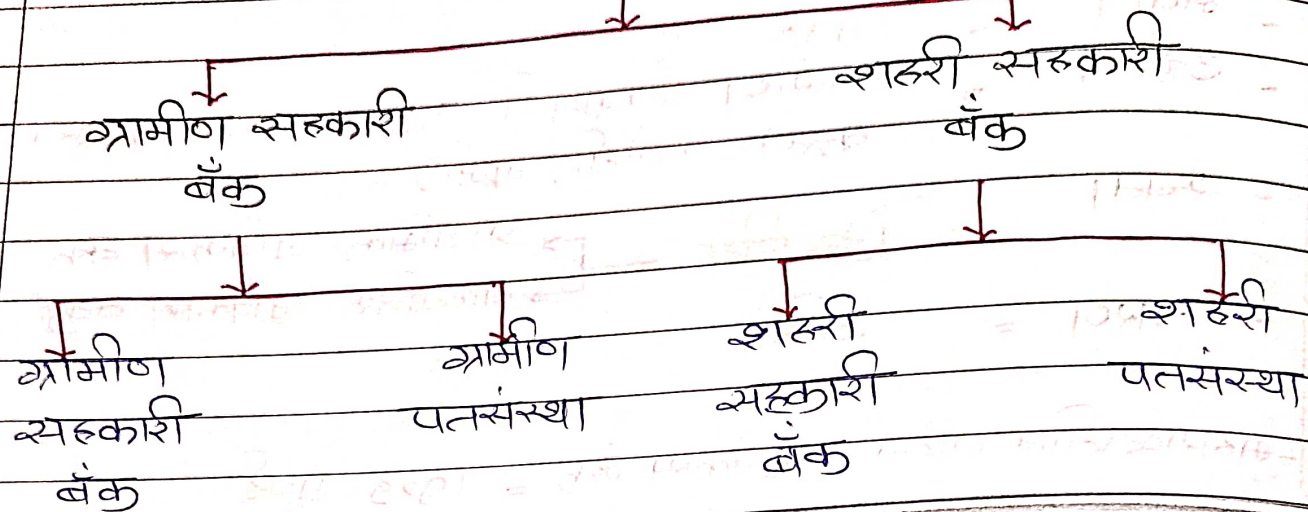
I) राज्य सहकारी बँक

- स्थापना = 1904
- पुनर्रचना = 1962
- राज्यापुरती मर्यादित
- सहकारी कर्जपुरवठ्याची सिखर बँक

II) जिल्हा सहकारी बँक

- सह्यात्रा Bank आहेत
- भारतातील 1 ली जिल्हा सहकारी बँक = UP (1906)
- जिल्ह्यापुरती मर्यादित

ग्रामीण व शहरी सहकारी बँका

कृषी वित्ताच्या समस्या:-

- कृषी वित्त पुरवठासाठी बँकांची संख्या कमी आहे.
- कृषीचे कमी धारणक्षेत्र
- कृषी कर्जासाठी लागणारा वेळ
- शेतकऱ्यांची कमी पत्त
- कृषी लागण
- उपभोगासाठी क संस्थात्मक कर्जपुरवठा नसतो